

# JÕUDLUSKONTROLL

## Piimaveiste jõudluskontrolli tulemused 2011. aastal

Aire Pentjärv  
Jõudluskontrolli Keskus

1. jaanuaril 2012 oli jõudluskontrollis 89 338 lehma, mis moodustab 93,5% Eesti lehmadest. Viimase kahe aasta jooksul on lehmade arv suurenenud, 2010. aastal 570 ja 2011. aastal 354 lehma võrra. Eesti holsteini tõugu lehmi oli 69 817 (78,1%), eesti punast tõugu lehmi 18 683 (20,9%), eesti maatõugu lehmi 501 (0,6%) ja muud tõugu lehmi 337 (0,4%).

Kõige enam oli lehmi Järvamaal (13 296), Lääne-Virumaal (11 075) ja Pärnumaal (9828). Kõige väiksem oli lehmade arv Hiiumaal, 494, ja Ida-Virumaal, 1733. 1. jaanuaril 2012 oli jõudluskontrollis 879 piimakarja, nende arv vähenes aastaga 52 võrra, 9 Lääne-Virumaalt ja 8 karja nii Pärnu- kui Saaremaalt. Kuni 10 lehmaga karjade arv vähenes 15 karja võrra, 11–50 lehmaga 36 ja rohkem kui 100 lehmaga karjade arv 4 karja võrra. 51–100-pealiste karjade arv seevastu suurenes kolme võrra.

Karja keskmine suurus on juba 101,6 lehma, võrreldes eelmise aastaga on karjades keskmiselt kuus lehma rohkem. Suurimad karjad on endiselt Järvamaal 182 ja Jõgevamaal 171 lehmaga, väikseimad karjad on Hiiumaal 29 lehmaga ja Võrumaal 57 lehmaga.

Piimatoodang on aasta-aastalt suurenenud. 2011. aastal saadi aastalehma kohta 7756 kg piima, mis on 143 kg rohkem kui 2010. aastal. Eesti holsteini tõugu lehmad andsid 7926 kg piima (+148 kg) ja eesti punast tõugu lehmad 7268 kg (+116 kg). Eesti maatõugu lehmade piimatoodang aga vähenes 389 kg võrra, lehma kohta saadi vaid 4461 kg piima.

**Tabel 1. Lehmade piimajõudlus tõuti**

Tõug	Aasta-lehmi	Piima kg	Rasva		Valku		R+V kg
			%	kg	%	kg	
Eesti punane	18 917	7268	4,22	306	3,44	250	557
Eesti holstein	69 216	7926	4,06	322	3,38	268	590
Eesti maatõug	493	4461	4,56	203	3,42	153	356
Muud tõud	341	4926	4,42	218	3,48	171	389
Kokku	88 967	7756	4,10	318	3,39	263	581

Lisaks Tartu- ja Põlvamaale ületasid 8000 kg piiri Lääne-Virumaa ja Jõgevamaa. Tartumaa lehmade toodang oli 8753 kg, Põlvamaal 8296 kg, Lääne-Virumaal 8157 kg ja Jõgevamaal 8043 kg. Üle Eesti keskmise saadi lehmadel piima veel Järvamaal (7890 kg) ja Raplamaal (7848 kg). Kõige madalam oli taas Hiiumaa lehmade piimatoodang, 4348 kg ehk 341 kg vähem kui 2010. aastal.

Mitmed eelmiste aastate tippkarjad olid parimad ka 2011. aastal. 3–7 lehmaga karjadest oli teist aastat parim Mare Kahari kari, 8–20 lehmaga karjade tipus on kolmandat aastat järjest Allingu pere piimakari, Lea Puuri lehmad olid jätkuvalt parimad 21–50 lehmaga karjade hulgas. 51–100 lehmaga karjade etteotsa tõusis Allar Arusalu piimakari, üle 100-pealiste karjade hulgas sai suurima toodangu OÜ Soone Farm.

10 000 kg või enam piima saadi 13 karjas, neist üheksas on rohkem kui 100 lehma. 9001–10 000 kg saadi 39 karjas ning 8001–9000 kg piima saadi 80 karjas. 24 karja piimatoodang oli väiksem kui 3000 kg.

Suurim piimatoodang saadi 901–1200 lehmaga karjades. Nende kolme karja keskmine piimatoodang oli 9198 kg (–256 kg võrreldes 2010. aastaga). Järgnesid kuus karja, kus on rohkem kui 1200 lehma, keskmiselt 8535 kg piima lehma kohta (+399 kg). Madalaima toodanguga olid kuni 10 lehmaga karjad (273 karja, 5572 kg) ja toodang vähenes eelmise aastaga võrreldes veelgi 40 kg võrra. 51–100 lehmaga 93 karjas vähenes piimatoodang 80 kg.

2011. aastal jõudsid läbi aegade laktatsioonitoodangute paremusjärjestuses 3. ja 4. kohale AS Võhmata PM lehm 7808982 ja AS Tartu Agro lehm 8220790, kelle piimatoodangud olid 17 851 kg (2. laktatsioon) ja 17 757 kg (3. laktatsioon). Laktatsioonis vähemalt 10 000 kg piima lüpsnud lehmade arv suurenes eelmise aastaga võrreldes 904 võrra (9632 lehma), kuid 1216 lehma laktatsioonitoodang oli alla 4000 kg.

Eluea jooksul rohkem kui 100 tonni piima tootnud eesti holsteini tõugu lehmade nimekirjas oli 2011. aastal muudatusi. 100-tonniste klubisse jõudsid AS Tartu Agro Jacqueline, 107 281 kg, Raimo Beilmanni (Lääne-Virumaa) Doona, 102 514 kg, OÜ Rebruk Farmi (Järvamaa) Malve (101 293 kg) ja Võhandu POÜ (Võrumaa) Loodi (100 524 kg). Kahjuks läksid Malve ja Loodi 2011. aastal karjast välja. Välja läksid ka Selja OÜ (Pärnumaa) lehm Lali ja Kehtna Mõisa OÜ (Raplamaa) lehm Ruti, kes jõudsid 100 tonnini juba 2010. aastal. Nende elueatoodanguks jäi 104 460 kg ja 100 705 kg.

Jacqueline on lisaks elueatoodangule liidrikohal ka läbi aegade parima laktatsioonitoodanguga: 4. laktatsioonil 18 935 kg. Tähelepanuväärne on ka 2012. aasta alguses lõppenud 6. laktatsiooni toodang – 17 959 kg piima. Oma elueatulemusega tõusis Jacqueline läbi aegade edetabelis väarikale 4. kohale, kusjuures 3. kohal olevast Nääpsust lahutab teda vaid 427 kg. Jacquelinel on tugev tervis ja ta suudab konkureerida aastaid edetabelit juhtinud Eta ja Emi tulemustega. Doona paistab silma pikaeealisusega – 2011. aastal alustas ta juba 15. laktatsiooni.

**Tabel 2. Parimad karjad piima rasva- ja valgutoodangu järgi 2011. aastal**

Aasta-lehmi	Omanik	Maakond	Aasta-lehmi	Piima kg	Rasva		Valku		R+V kg
					%	kg	%	kg	
3–7	Mare Kahar	Järva	6	9100	4,27	388	3,49	318	706
8–20	Vallo Allingu	Jõgeva	20	10 211	3,90	399	3,27	333	732
21–50	Lea Puur	Viljandi	35	11 174	3,82	427	3,47	388	815
51–100	Allar Arusalu	Järva	53	9025	4,14	374	3,46	312	686
Üle 100	OÜ Soone Farm	Tartu	202	11 200	4,06	455	3,38	378	833

**Tabel 3. Parimad lehmad 305 päeva laktatsiooni piimajõudluse järgi**

Tõug	Nimi, nr	Omanik	Maakond	Lakt nr	Piima kg	Rasva		Valku		R+V* kg
						%	kg	%	kg	
EPK	9095847	AS Tartu Agro	Tartu	1.	13 234	3,34	442	3,26	431	873
	8092762	AS Tartu Agro	Tartu	2.	15 805	3,86	610	3,18	502	1112
EHF	9936560	OÜ Kaiu LT	Rapla	1.	14 256	3,52	501	3,34	476	978
	7808982	AS Võhmuta PM	Lääne-Viru	2.	17 851	3,36	600	2,89	516	1116
EK	Ankur 8239884	Ekso Farm OÜ	Põlva	1.	8595	4,09	352	3,22	276	628
	Lillik 4778646	Massiaru POÜ	Pärnu	5.	10 393	4,28	445	3,48	362	806

Eesti punast tõugu lehmadedest oli parim ASi Laatre Piim (Valgamaa) lehm Piimaauto (97 488 kg), kes tõusis läbi aegade edetabelis teisele kohale (1. kohal Öienupp). Piimaauto läks kahjuks 2012. aasta veebruaris karjast välja. Eesti maatõu elueatoodangute tippu tõusis Leili Lüüsi (Valgamaa) Nanna 67 012 kg-ga. Nanna edestas senist parimat Melissat 68 kiloga.

Esimese poegimise vanus oli sarnaselt 2010. aastaga 27,7 kuud. Kõige nooremad esmapoegijad olid Põlvamaal (26,5 kuud), kõige vanemad Hiiumaal (29,6 kuud). Kinisiperiood lühenes eelmise aastaga võrreldes ühe päeva võrra (71 päevani). Tunduvalt suuremat tähelepanu vajab lehmade õigeaegne tiinestamine. Süvenevast probleemist annavad märku uuslõpsiperioodi pikenedamine nelja päeva võrra (145 päevani) ja poegimisvahemiku suurenemine kolme päeva võrra (425 päeva). Kõige pikem oli poegimisvahemik eesti holsteini tõugu lehmadel – 430 päeva (+ 3 päeva võrreldes 2010. aastaga). Eesti punast tõugu lehmade poegimisvahemik oli 412 päeva (+ 6) ning eesti maatõugu lehmadel 409 päeva (+8).

2011. aastal sündis jõudluskontrolialustes karjades 85 184 vasikat, mis on 172 võrra rohkem kui 2010. aastal. 51,3% sündinud vasikatest olid pullikud ja 48,7% lehmikud. Surnult sünniga lõppes keskmiselt 7,5% poegimistest, seejuures 11,8% esmapoegimistest (+0,6 võrreldes 2010. aastaga) ja 5,6% korduvalt poegimistest (–0,5). Kaksikud pullvasikad sündisid 680 korral, kaksikud lehmvasikad 737 korral ja erisoolised kaksikud 1199 korral. Mitmikuid registreeriti kuuel korral.



Foto 1. Parim piimaveisekasvataja Maie Mölder koos Eesti rekordilehm Jacquelinega (T. Bulitko)

Karjast praagiti 26 916 lehma. Kui 2010. aastal olid praakimise põhjustest esimesel kohal udarahaigused (20,8%), siis 2011. aastal praagiti kõige enam sigimisprobleemide tõttu (20,5%), järgnesid udarahaigused ja -vead (19,9%) ning jäsemete haigused ja vead (16,0%). Keskmise vanus väljaminekul oli 5 aastat ja 6 kuud. Kõige nooremad olid madala toodangu tõttu praagitud lehmamad (4 aastat ja 11 kuud). Erinevate haiguste (v.a ainevahetus- ja udarahaigused) tõttu praagiti lehmad viie aasta vanuselt ja traumade tõttu läksid lehmamad karjast välja 5 aasta ja 1 kuu vanuselt. Vanuse tõttu praagitud olid keskmiselt 10 aasta ja 3 kuu vanused. Karjasolevate lehmade keskmine vanus oli aastavahetusel 4 aastat ja 7 kuud (2,5 laktatsiooni).

Somaatiliste rakkude arv piimas (SRA) on üks karja tervise ja piima kvaliteedi näitajatest. Kui varasematel aastatel püsis keskmine SRA peaaegu muutumatuna, siis kahe viimase aasta jooksul on märgata mõningat positiivset arengut. Kui 2009. aastal oli keskmine SRA 390 000/ml, siis 2010. aastal oli 383 000/ml ja 2011. aastal 371 000/ml. Parimad olid eesti punast tõugu lehmamad, kelle keskmine SRA oli 365 000/ml, eesti holsteini tõugu lehmadel oli 372 000/ml ja eesti maatõugu lehmadel 597 000/ml.

Loodame, et SRA vähenemisele on kaasa aidanud ka JKK teenus Mastiit 12. Paljud piimakarjakasvatavad jälgivad pidevalt tankipiima olukorda ja teevad JKK laboris regulaarselt Mastiit 12 proove, et määrata mastiidi-tekitaajad. Mastiitidõrje on tõhus vaid siis, kui seda tehakse järjepidevalt ja teadlikult. JKK on laiendanud udara

tervist puudutavaid teenuseid ka Vissukeses – VET-mooduli kasutajad näevad nüüd ravitud kliiniliste udarapõletike aruannet.

Vissuke sai 2011. aastal veel mitmeid täiendusi: veiste käive, sünniregister ja lehmade raamat on paljudele tuttavad dokumendid, mille täitmine nõudis omajagu oskusi ja palju aega. Nüüd on need kõik kättesaadavad Vissukese programmist.

Nagu 2011. aasta tulemustest näha, on suuremat tähelepanu vaja pöörata sigimisenäitajatele. Sigimistulemusi mõjutavad paljud tegurid, ja kindlasti on oluline, et karja teenindaks hea seemendaja. Selleks on Vissukeses aruanne, kus on võimalik näha seemendajate töötulemusi. Vaates *Täiendavad – Seemenduste analüüs – Seemendustulemused* on välja toodud seemenduste arv perioodil, tiinestunud loomade arv ja tiinestumisindeks kogu karja kohta. Samuti on kirjas esmaseemenduste arv ja tiinestumine esimesest seemendusest. Kui karja teenindab mitu seemendajat, saab nende töötulemusi võrrelda.

Aasta lõpus lisandus nii Vissukesse kui seemenduste registreerimise vahendisse võimalus registreerida innaeaga. Registreeritud inna või seemenduse järgi antakse loomapidajale/seemendajale teada uuest võimalikust innaajast. See aitab võimalikke indlevaid lehma tähelepanelikumalt jälgida ning seeläbi leida ka nõrgemate innatunustega lehma. Sigimisalased analüüsid lisandusid ka VET-moodulisse. Seal jälgitakse poegimiskasvatuse ning günekoloogiliste haiguste ja probleemide esinemist karjas.

Loomapidajad, kelle karjas tehti 2011. aastal järelkontroll-lüpsi, märkasid, et zootehnikud kasutasid järelkontrollil pihuarvutit ja proovipudelit erinesid tavapärastest – proovipudeli kaas on pudeli küljes ja kaanele on kleebitud ribakood. Uus tehnoloogia võimaldab järelkontrolli teha pabervorme kasutamata ja väiksema töökuluga. Järelkontrolli tegemisel salvestatakse iga lehma andmete juurde kohe ka proovipudeli number ja seetõttu ei ole enam oluline, millisel positsioonil kastis piimaproov asub. Nii võib pudelit kasti paigutada suvalises järjekorras. Piimaproovi analüüsimisel loeb analüsaatori küljes olev ribakoodilugeja proovipudeli numbrit ja andmetöötlusel ühendatakse piimaproovi tulemused lehma andmetega. Sarnast tehnoloogiat loodame tulevikus ühe võimalusena kasutada ka kontroll-lüpsil. Puuduseks on vaid kasutatavate töövahendite küllalt kõrge hind.

Alates 2011. aasta maikuust on kõik jõudluskontrolli trükised loomapidajale nähtavad ka Vissukeses. See annab võimaluse loobuda pabertrükitistest ja suhelda JKKga paberivabalt ehk ainult elektrooniliselt. Nii saab loomapidaja lisaks sündmuste Interneti kaudu edastamisele ka jõudluskontrolli aruandeid vaadata arvutiekraanilt ja välja printida vaid need, mida ta vajab kindlasti paberil. Muudatus tehti eelkõige klientide soove arvestades.

Tänu loomapidajate ettepanekutele on Vissuke muutunud aina informatiivsemaks ja see võimaldab karja olukorda analüüsida erinevaid näitajaid arvestades. Täname kõiki koostööpartnereid!

## Sigade jõudluskontroll 2011. aastal

Küllli Kersten

*Jõudluskontrolli Keskus*

Sigade jõudluskontrollis oli 31.12.11 seisuga 34 seafarmi ja 15 311 siga, kelle arv suurenes 2010. aastaga võrreldes 1259 võrra. Nooremiseid ja emikuid oli 21,7%. Kokkuvõtetes kasutati nende farmide andmeid, kus jõudluskontrolli tehti kogu aasta vältel. Jõudluskontrolli ja aretussüsteemiga liitus 2011. aastal neli seafarmi, kusjuures üks neist on ka varem jõudluskontrollis olnud. Esmakordselt suutis üks farmer aasta jooksul alustada seakasvatuse ja jõudluskontrolliga ning ka kogu tegevuse lõpetada. Jõudluskontroll lõpetati kolmes seafarmis, kusjuures ühes neist oli vaid alla kümne emise. Kõige rohkem oli jõudluskontrollis sigu Lääne-Virumaal (4299 e 28%), järgnesid Saare ja Jõgeva maakond. Ühtegi seakarja ei ole jõudluskontrollis Hiiu ja Valga maakonnast.

Aretustööd ja jõudluskontrolli tehakse Eesti Tõusigade Aretusühistu (ETSAÜ) ristandaretusprogrammi Marmorliha alusel. Jõudluskontrollis olevatest sigadest on 40,7% puhtatõulised – eesti maatõug (L), eesti suur valge (Y), pjeträän (P) ja djurok (D). Aretusprogrammis kasutatav djuroki tõug osteti ETSAÜ eestvõtmisel 2009. aastal Kanadast ja praeguseks on see peaaegu välja tõrjunud 1995. aastal imporditud ja kolme tõu ristandnuumsigade tootmiseks mõeldud hämpširi tõu. Sigadest on 51,8%

kahe tõu esimese põlvkonna ristandid (LY, YL, DL, DY, DP, HP, PL, PY), 7,5% põhikarja sigadest on tagasiristatud sead YxLY, LxYL või muud ristandid ja selliste loomade osatähtsus on aastatega järjest vähenenud.

Jõudluskontrollis olevad seakarjad on väga erineva suurusega, jäädes emiste arvuga vahemikku 80–1336, kusjuures üle tuhande emise on ainult ühes farmis (tabel 1). Kõige rohkem on 201–300 emisega farme ja neis asub 16,1% emistest. 41,3% emistest on suurtes, üle 500 emisega farmides. Kui 2010. a oli selliseid farme neli, siis 2011. a on neid juba seitse.

**Tabel 1. Seakarjade suurus ja emiste jaotus karja suuruse järgi**

Karja suurus	Karjade		Emiseid	
	arv	%	kokku	%
1–100	3	8,8	250	2,2
101–200	6	17,7	942	8,0
201–300	8	23,5	1896	16,1
301–400	5	14,7	1656	14,1
401–500	5	14,7	2155	18,3
Üle 501	7	20,6	4858	41,3
Kokku	34	100,0	11 757	100,0